

[Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας]

Οι τύχες των αρχαίων ελληνικών λέξεων στο νεότερο κόσμο: Λεξιλόγιο και διαχρονικότητα της ελληνικής γλώσσας

Ευάγγελος Β. Πετρούνιας

Πετρούνιας, Ευ. 1999.

Κριτική του «μονοτονικού» ορθογραφικού συστήματος.^[1] Στο Συνέδριο για την ελληνική γλώσσα (1976-1996): Είκοσι χρόνια από την καθιέρωση της νεοελληνικής (δημοτικής) ως επίσημης γλώσσας, Πρακτικά συνεδρίου (Αθήνα, 29 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου 1996), 205-224. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τομέας Γλωσσολογίας & Η εν Αθήναις Γλωσσική Εταιρεία.

© Ευ. Πετρούνιας

- 0. Εισαγωγικά.
- 1. Προτάσεις για μη δήλωση του λεξικού τόνου.
- 2. Ανάγκη δήλωσης του λεξικού τόνου στα ελληνικά.
- 3. Παράλογη χρήση του τονικού σημαδιού στο σημερινό «μονοτονικό».
- 4. Αποτελέσματα της παράλογης χρήσης του τονικού σημαδιού
- 5. Συμπέρασμα για το σημερινό «μονοτονικό»
- 6. Ατυχείς δικαιολογήσεις του παράλογου συμβολισμού.
- 7. Η σημερινή πρακτική
- Κατακλείδα. Σύγκριση λογικού και μηχανιστικού μονοτονικού.
- Βιβλιογραφικές αναφορές.

0. Εισαγωγικά.

0.1 Γλώσσα και γραφή.

Εφόσον ο γραπτός λόγος αποτελεί βασική γλωσσική έκφραση, και εφόσον στη γραφή πολλών γλωσσών, όπως των νέων ελληνικών, υπάρχει πρόβλημα ορθογραφίας, υποθέτω πως δεν είναι εκτός τόπου η συζήτηση ορθογραφικών θεμάτων σε ένα συνέδριο που αναφέρεται γενικά στη γλώσσα. Επισημαίνω πως όσα αναφέρονται εδώ θα ίσχυαν τόσο για τη γραφή της δημοτικής όσο και για τη γραφή της καθαρεύουσας ή οποιουδήποτε άλλου μορφώματος. Άλλωστε η ορθογραφία δεν έχει λόγο να αναφέρεται ειδικά σε δημοτική ή σε καθαρεύουσα, με εξαίρεση ίσως κάποιων γλωσσικών παρερμηνειών που οφείλονται σε καθαρευουσιάνικη νοοτροπία και που κάποτε αποτυπώνονται στη γραφή· τέτοιες παρερμηνείες επισήμανε η Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton στο ίδιο συνέδριο.

0.2 Παλιότερο πολυτονικό σύστημα.

Θέλω να δηλώσω με απόλυτη σαφήνεια, πως η κριτική που ασκώ στο λεγόμενο «μονοτονικό» δέ σημαίνει με κανένα τρόπο πως θεωρώ το παλιό πολυτονικό καλύτερο. Αντίθετα, το πολυτονικό ήταν χειρότερο, και συγκεκριμένα: 1) Ήταν περισσότερο παράλογο. 2) Διαστρέβλωνε σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό τα γλωσσικά δεδομένα. 3) Ήταν υπερβολικά περίπλοκο, και επομένως πιο δύσκολο τόσο στην εκμάθηση όσο και στην «αποκρυπτογράφηση» (στην κατανόηση του γραπτού κειμένου).

1. Προτάσεις για μη δήλωση του λεξικού τόνου.

1.1 Ατονικό σύστημα.

Επειδή κατα καιρούς έχουν γίνει προτάσεις για εισαγωγή **ατονικού** ορθογραφικού συστήματος, δηλαδή έχει προταθεί να μη γράφεται καθόλου τονικό σημάδι, είναι ανάγκη να δηλωθεί πως με χρήση ατονικού συστήματος θα κινδύνευε να καταρρεύσει η γραπτή επικοινωνία στα νέα ελληνικά.

Δίνονται παρακάτω: 1) Ζευγάρια μονοσύλλαβων και δισύλλαβων λέξεων που διαθέτουν ακριβώς τα ίδια φωνήεντα και σύμφωνα, αλλά διακρίνονται μεταξύ-τους μόνον απο την ύπαρξη ή έλλειψη τόνου· εννοώ πραγματικού, γλωσσικού τόνου. Στο τμήμα 4.1.1 αυτή η κατηγορία λέξεων θα εξηγηθεί πιο συστηματικά. 2) Ζευγάρια υπερμονοσύλλαβων λέξεων που επίσης διαθέτουν τα ίδια φωνήεντα και σύμφωνα, αλλά διακρίνονται μεταξύ-τους μόνον ως προς τη θέση του τόνου, και που σε παραδοσιακά γραμματικά εγχειρίδια ονομάζονται: «τονικά παρώνυμα».^[2] Τέτοια ζευγάρια υπάρχουν στα νέα ελληνικά εκατοντάδες ή ίσως και χιλιάδες.

1.1.α Ελάχιστα ζευγάρια λέξεων με βάση την ύπαρξη ή έλλειψη τόνου.

ώ, ό (επιφώνημα) - ο (άρθρο)· ή (διαζευκτικό)- η, οι (άρθρα)· πού (ερωτηματ.)- που (αναφορ.)· πώς (ερωτηματ.)- πως (ειδικό)· ότι (αοριστολογ.) - οτι (ειδικό)· νά (δεικτικό) - να (ρηματικό μόριο)· γειά (επιφώνημα ευχετικό), γιά (προτρεπτικό), γιά (διαζευκτ.) - για (πρόθεση), για (σύντμηση του γιατι)· ώς (επίρρημα) - ως (αναφορικό)· μά (ορκωτικό) - μα (αντιθετικό)· γιατί (ερωτηματ.) - γιατι (αιτιολογ.)· τί (ερωτηματ.) - τι (αιτιολογ.)· πάρα (επίρρ. ποσοτ.), παρά (εναντιωματ.) - παρα (= λιγότερο, μείον), παρα (αντιθετ.)· κατά (επίρρημα = εναντίον) - κατα (πρόθεση)· όπου (αοριστολογ.) - οπου (αναφορικό)· άλλα (επίθετο), αλλά (σύνδεσμος) - αλα (τροπικό)· 'μέ - με, 'σέ - σε, 'μάς - μας, 'σάς - σας (ισχυροί τύποι της προσωπικής αντωνυμίας ύστερ' απο φωνήεν - αδύνατοι τύποι). Απο τίτλο εφημερίδας με κεφαλαία γράμματα, χωρίς τονικό σημάδι: ΑΜΕΛΕΙΑ Η ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΗ (=;), η πλειοψηφία των μετοχων (=;). Και γενικά συχνή περίπτωση με τη γενική πληθυντικού.

Πρέπει να σημειωθεί, γιατί έχει σημασία για τα παρακάτω, πως σε τούτη την κατηγορία ανήκουν: 1) μονοσύλλαβες λέξεις τονισμένες και άτονες, 2) δισύλλαβες λέξεις, επίσης

τονισμένες και άτονες.

1.1.β Ελάχιστα ζευγάρια λέξεων με βάση τη θέση του τόνου

Αθήνα - Αθηνά, Αμερικάνος - Αμερικανός, απόχες - αποχές, διάφορα - διαφορά, ζέστη - ζεστή, θέα - θεά, λεύκη - λευκή, καμαρότος - καμαρωτός, κυρίων - κυριών, μέλι - μελί, μονάχος - μοναχός, μόνος - μονός, νέκρα - νεκρά, παράγωγη - παραγωγή, πίκρα - πικρά, πολιτικός - πολιτικός, πορτοκάλι - πορτοκαλί, σκέπη - σκεπή, οδός Σίνα - οδός Σινά, τούρκικος - τουρκικός, τσούλι - τσουλί, φίλη - φυλή, φόρα - φορά, φύλακες - φυλακές, χάλια - χαλιά, Χάνια - Χανιά, χώρος - χορός, ψύλος - ψηλός· παίρνω - περνώ, πίνω - πεινώ, ρώτα - ρωτά· πόλη - πολύ, χώρια - χωριά· όποτε - οπότε, πότε - ποτέ· άπαντα - απαντά, γέννα - γεννά, χώνει - χωνί, κάνεις - κανείς, φίλο - φιλώ· έχει πέραση - έχει περάσει.

Φυσικά, ο κίνδυνος σύγχυσης είναι μεγαλύτερος, όταν το ζευγάρι ανήκει στο ίδιο μέρος του λόγου (π.χ. στο όνομα ή στο ρήμα), και ιδιαίτερα αν ανήκει στην ίδια ελάσσονα γραμματική κατηγορία (π.χ. στην ίδια πτώση).^[3]

1.2 «Παντονικό» σύστημα

Έχει παρουσιαστεί όμως και η αντίστροφη πρόταση: να γράφεται τονικό σημαδι όχι μόνο στις συλλαβές που έχουν το βασικό λεξικό τόνο, αλλά επιπλέον και όπου παρουσιάζεται διαφορετικό ύψος φωνής ή και μόνο μάκρυμα ενός φωνήεντος για λόγους επιτονισμού, έμφασης, εστίασης, δισταγμού κ.τ.λ., κάτι που συχνά συμβαίνει σε αρχή φράσης: ό Γιώργος ήθελε πολύ, άλλά ή Μαρία ούτε να τ' ακούσει· έμένα που λέτε..· άς έρθει πρώτα κι ύστερα βλέπουμε· φά[□]γαμεφά[□]σολάκια, κόλοκυθάκια... Επίσης είναι δυνατή η σύμπτωση λεξικού τόνου και τόνου έμφασης, οπότε ο λεξι[□]κός τόνος γίνεται ισχυρότερος: άνθρωπος είναι κι αυτός! (Δηλαδή έχει κι αυτός ψυχή, δέν είναι κανένα ζώο.)

Τέτοια επέκταση της χρήσης του συγκεκριμένου ορθογραφικού σημαδιού καταλήγει στην πλήρη ακύρωσή-του. Παρόμοιο ορθογραφικό σύστημα θα μπορούσε να ονομαστεί **παντονικό**, και πρακτικά θα ισοδυναμούσε με ατονικό απο την ανάποδη, καθώς κάθε πρόταση μπορεί να απαγγελθεί με ποικίλους «επιτονισμούς». Για δήλωση παρόμοιων λειτουργιών ο γραφέας έχει στη διάθεσή-του τα μαύρα γράμματα, τα πλάγια, την υπογράμμιση, την αραιώση και οτιδήποτε άλλο, όπως άλλωστε και σε γλώσσες όπου δέ χρειάζεται η δήλωση του λεξικού τόνου (π.χ. στα γαλλικά ή στα αγγλικά)· δέ χρειάζεται η προσθήκη και του τονικού σημαδιού, δηλαδή η επέκταση της χρήσης-του σε αλλότριες λειτουργίες. Δυστυχώς όμως και στο σημερινό «μονοτονικό» παρουσιάζεται επέκταση της χρήσης του τονικού σημαδιού σε αλλότριες λειτουργίες, όπως θα δειχτεί στη συνέχεια.

2. Ανάγκη δήλωσης του λεξικού τόνου στα ελληνικά.

2.1 Φωνημική λειτουργία

Εφόσον στα ελληνικά, και ιδιαίτερα στα νέα ελληνικά, ο τόνος έχει φωνημική λειτουργία, λογικό θα ήταν, όπως στην πραγματική προφορά διακρίνει λέξεις κατα τα άλλα ομόηχες, αντίστοιχα και να γράφεται, για να διακρίνει λέξεις κατα τα άλλα (σχεδόν) ομόγραφες. Δηλαδή να δηλώνεται ο λεξικός τόνος, και μόνον αυτός, ώστε να ξέρει ο αναγνώστης για ποιά λέξη πρόκειται.

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΣ:

ΓΛΩΣΣΑ

(«προφορά»-της)

ΓΡΑΦΗ

(συμβολισμός της γλώσσας με γραφικά σύμβολα)

1) Φωνήεντα	φωνηεντικά γράμματα	(γερμανικά: Vokalbuchstaben)
2) Σύμφωνα	συμφωνικά γράμματα	(γερμανικά: Konsonantenbuchstaben)
3) Τόνος (σε	όσες	γλώσσες έχει διακριτικό σημάδι (π.χ. ο
4) Επιτονισμός, ρυθμός	(πάντα σε περιορισμένο βαθμό: τελεία, κόμμα, ερωτηματικό, θαυμαστικό, υπο	

2.2 Λογικός συμβολισμός του τόνου.

2.2.1 Θεωρητικές προϋποθέσεις του ορθογραφικού συμβολισμού

Τόσο η ύπαρξη όσο και η έλλειψη ενός συμβόλου πρέπει να δηλώνει κάτι το συγκεκριμένο. Αν π.χ. σε κάποια συλλαβή διαβάσουμε το γράμμα άλφα (α), περιμένουμε η συλλαβή αυτή να περιέχει το φωνήεν /a/ (ή έστω το φωνήεν /e/: <αι>), και αντίστροφα, αν δέν δούμε γραμμένο το γράμμα άλφα, περιμένουμε πως η συλλαβή αυτή δέν περιέχει το φωνήεν /a/. Αντίστοιχα, αν σε μία συλλαβή είναι γραμμένο το τονικό σημάδι, θα έπρεπε η συλλαβή αυτή να έχει πραγματικό γλωσσικό τόνο, και αντίστροφα, αν δέν έχει τονικό σημάδι, θα έπρεπε η συλλαβή αυτή να μην έχει γλωσσικό τόνο. Αυτό απαιτεί η αρχή της αμφιμονοσημαντότητας (αγγλικά: biuniqueness).

Η αρχή αυτή δέν ισχύει πάντα στο συμβολισμό συμφώνων και φωνηέντων, βασικά εξαιτίας ιστορικών λόγων. Όμως στο συμβολισμό του τόνου αποφασίστηκε ο εξυπαρχής καθορισμός-του· άρα θα μπορούσε και θα έπρεπε να είναι λογικός.^[4]

2.2.2 Πρόταση για λογικό μονοτονικό

(Δές και Πετρούνιας 1981, 1984: 566-583.)

Δέ θα ασχοληθώ εδώ με παλιότερες προτάσεις για εφαρμογή κάποιας μορφής μονοτονικού ορθογραφικού συστήματος. Σέβομαι τις προσπάθειες παλιότερων που άνοιξαν το δρόμο, γιατί χωρίς αυτές θα ταλανιζόμαστε ακόμα με το αλλοπρόσαλλο και διαστρεβλωτικό πολυτονικό, αλλά οι παλιές προτάσεις έχουν ακριβώς το μειονέκτημα να είναι παλιές: παρουσιάστηκαν πριν απο την ανάπτυξη της φωνολογικής επιστήμης, και σε εποχή που δέν ήταν σαφές τί σημαίνει λογικός ορθογραφικός συμβολισμός.

Η πρόταση για λογικό μονοτονικό αποτελείται απο μία προϋπόθεση και έναν κανόνα:

Προϋπόθεση:

Σημειώνεται ο λεξικός τόνος και μόνον αυτός.

Κανόνας:

Τονικό σημάδι γράφεται σε κάθε τονισμένη συλλαβή και μόνο σε τονισμένη συλλαβή. Πρόκειται για την αρχή του all and only. Έτσι πετυχαίνεται η αμφιμονοσημαντότητα: ξέροντας πώς προφέρεται κάτι, μπορώ να το γράψω με έναν και μόνον ένα συγκεκριμένο τρόπο, και αντίστροφα, όταν βλέπω ένα σύμβολο ξέρω πως θα το διαβάσω με ένα και μόνον ένα συγκεκριμένο τρόπο.

Αν προφέρουμε μία λέξη μέσα σε μικρή φράση με τρόπο ουδέτερο (χωρίς ιδιαίτερο επιτονισμό), καταλαβαίνουμε σε ποιά συλλαβή βρίσκεται ο τόνος-της, όπως επίσης καταλαβαίνουμε αν ίσως δέν έχει καθόλου τόνο. Επιπλέον, είναι εύκολο να διαθέτουμε κατάλογο με τις άτονες λέξεις της νέας ελληνικής. Οι λέξεις αυτές είναι λέξεις «γραμμαματικές» («λειτουργικές»), υπάγονται σε λογικές κατηγορίες, και επομένως δέν είναι δύσκολο να τις θυμάται κανείς. Είναι λίγες, αλλά παρουσιάζουν υψηλή στατιστική συχνότητα, και είναι βασικές για την κατανόηση του μηνύματος. (Δές και Πετρούνιας 1984: 559-561.)

Για άρση τυχόν παρανόησης απο μή ειδικούς, πρέπει να τονιστεί πως όλες οι άτονες λέξεις μπορούν να προφερθούν με τεχνητό τρόπο σαν τονισμένες σε χρήση «γραμματικής μεταγλώσσας», δηλαδή όταν δέν τις χρησιμοποιούμε σε κανονική ομιλία, αλλά τις παρουσιάζουμε σε μεμονωμένες φράσεις σαν παραδείγματα: π.χ. το άρθρο στα ελληνικά είναι το το: προθέσεις είναι η σε, η απο: η άτονη προσωπική αντωνυμία είναι μου, με, σου...

2.2.2.α Κατάλογος των άτονων λέξεων της νέας ελληνικής

1. Οριστικό άρθρο (ο του της των...).
  2. «Αδύνατοι» τύποι της προσωπικής αντωνυμίας (με μου σε σου μας σας τον την το του της τους τις τες τονε τηνε).
  3. «Αδύνατοι» τύποι της κτητικής αντωνυμίας (μου σου του της μας σας τους).
  4. Τα ρηματικά μόρια: θα να ας.
  5. Τα μόρια: που (αναφορικό, αιτιολογικό κ.τ.λ.) οπου (συσχετικό αναφορικό) ως (αναφορικό) παρα (αναφορικό = λιγότερο, μόνο).
  6. Οι προθέσεις: σε απο με για προς κατα (= σύμφωνα με, προς).
  7. Οι σύνδεσμοι: και που πως (ειδικός) οτι (ειδικός) μα (αντιθετικός) που γιατι (αιτιολ.) για (αιτιολ., σπάνιος) τι (αιτιολ., σπάνιος).
  8. Στις παραπάνω μπορούν να προστεθούν και το σπάνιο επίρρημα αλα (συνήθως σαν όρος της μαγειρικής), και τα απαρχαιωμένα ή λόγιας προέλευσης: εις εκ δια^[5] επι υπο περι.
- Οι περισσότερες είναι μονοσύλλαβες, αλλά μερικές είναι δισύλλαβες: τονε τηνε οπου παρα απο κατα οτι γιατι δια επι υπο περι.

Μιά τέτοια λίστα είναι ανοιχτή, και αυτό είναι το βασικό-της προσόν: αν για πρδ. κάποτε το

αόριστο άρθρο ένας μιά ένα διαφοροποιηθεί περισσότερο απο το αριθμητικό και, όπως έχει την τάση σήμερα, γίνει τελείως άτονο, θα μπορεί απλά να προστεθεί στη λίστα.

3. Παράλογη χρήση του τονικού σημαδιού στο σημερινό «μονοτονικό».

Η αρχή της αμφιμονοσημαντότητας δέν έγινε σεβαστή κατα τον καθορισμό των ορθογραφικών κανόνων του σημερινού «μονοτονικού», με αποτέλεσμα να γίνεται παράλογη χρήση του τονικού σημαδιού, εξαιτίας: 1) της συνύπαρξης μιάς **μηχανιστικής αρχής**, και 2) της **επέκτασης** της χρήσης της οξείας **σε άσχετες λειτουργίες**.

Το σημερινό «μονοτονικό» σύστημα δέν μπόρεσε να καθορίσει λογικούς ορθογραφικούς κανόνες για τους εξής τέσσερις λόγους: 1) Δέν πάρηκε υπόψη η νεότερη φωνολογική θεωρία. 2) Δέ στηρίχτηκε σε επαρκή φωνολογική ανάλυση της νέας ελληνικής. 3) Δέ συγκεντρώθηκαν και δέν αναλύθηκαν με τρόπο ικανοποιητικό τα γλωσσικά δεδομένα πριν απο τον καθορισμό-του. 4) Για τη δημιουργία-του δέν εφαρμόστηκαν σωστά οι αρχές του ορθογραφικού συμβολισμού.

3.1 Μηχανιστική και όχι λογική χρήση του τονικού σημαδιού

Ίσχυσε η μηχανιστική αρχή (Οδηγίες, αρ. 3, 4, σε δική-μου συντμημένη διατύπωση):

Οι μονοσύλλαβες λέξεις γράφονται χωρίς τονικό σημάδι, οι υπερμονοσύλλαβες γράφονται με τονικό σημάδι.

Φυσικά, υπάρχουν και οι απαραίτητες «εξαιρέσεις», και αυτές είναι πολλές. Προφανώς μιά βασική παρανόηση έγκειται στην παράβλεψη ύπαρξης και των δισύλλαβων άτονων λέξεων, που αναφέρθηκαν πιο πάνω.^[6]

Μιά δεύτερη παρανόηση, ανίστροφη απο την προηγούμενη, οφείλεται στο οτι δέν έγινε κατανοητό πως υπάρχουν και μονοσύλλαβες «γραμματικές» («λειτουργικές») λέξεις τονισμένες, που έχουν μάλιστα υψηλή στατιστική συχνότητα: ή (διαζευκτικό), πού (ερωτηματικό), πώς (ερωτηματικό), νά (δεικτικό), γειά (χαιρετισμός), γιά (διαζευκτικό = είτε), γιά (προτρεπτικό), τί (ερωτηματικό), 'μάς, 'σάς (μονοσύλλαβοι ισχυροί τύποι των προσωπικών αντωνυμιών), που μάλιστα σχηματίζουν ελάχιστα ζευγάρια με παρόμοιες λέξεις άτονες. (Δές πιο πάνω στο τμήμα 1.1.α.). Εντοπίστηκαν μόνον οι τρεις πρώτες: ή πού πώς. Αλλά απο έλλειψη επαρκούς θεωρητικής αντιμετώπισης, θεωρήθηκαν «εξαιρέσεις». Φαίνεται οτι επικράτησε η αντίληψη πως τονισμένα μονοσύλλαβα μπορεί να είναι μόνον ουσιαστικά (γή φώς γκόλ μάτς), που βέβαια ακόμη κιάν γραφτούν παράλογα χωρίς οξεία δέ δημιουργούν σοβαρό πρόβλημα κατανόησης στον αναγνώστη.

Το τονικό σημάδι (η «οξεία») σύμφωνα με την ισχύουσα ορθογραφία χρησιμοποιείται ενμέρει για να δηλώσει πραγματικό γλωσσικό τόνο και ενμέρει με τρόπο μηχανιστικό. Αυτό

προκύπτει απο την παραπάνω επιταγή. Ο συσχετισμός του τονικού σημαδιού με τον αριθμό των συλλαβών μιάς λέξης αποτελεί το βασικό παραλογισμό του συγκεκριμένου ορθογραφικού συστήματος. Οι περισσότεροι απο τους υπόλοιπους παραλογισμούς έχουν τη βάση-τους σ' αυτόν. Με το συσχετισμό προς τον αριθμό των συλλαβών, το τονικό σημάδι έχασε τη «διακριτική»-του λειτουργία, και σε πολλές περιπτώσεις δέ δηλώνει πραγματικό τόνο. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία αδικαιολόγητων ομόγραφων, δηλαδή λέξεων διαφορετικών που όμως στη γραφή δέ διακρίνονται, και η συνακόλουθη δημιουργία σύγχυσης (δές στο τμήμα 4.1). Αλλά και αντίστροφα, η έλλειψη τονικού σημαδιού πολύ συχνά δέν αντιστοιχεί σε έλλειψη πραγματικού γλωσσικού τόνου. Με πιό απλή διατύπωση, λέξεις ή συλλαβές λέξεων που έχουν πραγματικό γλωσσικό τόνο συμβαίνει να γράφονται χωρίς οξεία, και λέξεις ή συλλαβές λέξεων χωρίς γλωσσικό τόνο συμβαίνει να γράφονται με οξεία. (Δές 4.1.2 και την Κατακλείδα.)

Δηλαδή η χρήση της οξείας σε πολλές περιπτώσεις καθορίζεται μηχανιστικά, ανάλογα με τον αριθμό των συλλαβών της λέξης. Αν όμως η χρήση ενός ορθογραφικού συμβόλου μπορεί να καθοριστεί μηχανικά, τότε το σύμβολο χάνει τη «διακριτική»-του λειτουργία, και επομένως δέ χρειάζεται να γράφεται καθόλου. Γιαυτό και το σημερινό σύστημα μπορεί να χαρακτηριστεί όχι "μονοτονικό", αλλά «μονοτον-ατονικό».

Έτσι η οξεία, είτε με την παρουσία-της είτε με την απουσία-της, χρησιμεύει και σαν αριθμητής συλλαβών. Η γραφή-της μπορεί να δηλώνει πως η συγκεκριμένη λέξη είναι δισύλλαβη, άσχετα αν έχει πραγματικό τόνο και στη γλώσσα, η έλλειψη-της μπορεί να δηλώνει πως η λέξη είναι μονοσύλλαβη, άσχετα αν στην πραγματικότητα είναι λέξη τονισμένη.

3.2 Επέκταση της χρήσης του τονικού σημαδιού σε άσχετες λειτουργίες

Στα ορθογραφικά συστήματα των ευρωπαϊκών γλωσσών συμβαίνει, εκτός απο τη δήλωση φωνημάτων, να δηλώνονται σε μερικές περιπτώσεις και μορφοφωολογικές εναλλαγές ή συντακτικές σχέσεις. Σύγχυση θα δημιουργηθεί, αν όπως στη δική-μας περίπτωση χρησιμοποιηθεί το ίδιο ορθογραφικό σύμβολο για τους διαφορετικούς αυτούς σκοπούς.

3.2.1 Χρήση του τονικού σημαδιού για δήλωση μορφοφωολογικών εναλλαγών

Κατα το σημερινό «μονοτονικό» (Οδηγίες, αρ.3, 4), η γραφή ή η μή γραφή οξείας μπορεί να δηλώνει πως υπάρχει το φαινόμενο της «έκθλιψης» (λέξεις που παρουσιάζονται ως μονοσύλλαβες γράφονται με οξεία), ή της «αποκοπής» (το ίδιο), η αλλιώς πως έχει συμβεί «αφαίρεση» (λέξεις πριν απο την αφαίρεση γράφονται χωρίς οξεία), η αλλιώς "συνίζηση»(το ίδιο). Δηλαδή το τονικό σημάδι χρησιμοποιείται αντί για την «κορωνίδα" ή πιό απλά την «απόστροφο» για δήλωση, αλλά με μή λογικό τρόπο, μορφοφωολογικών εναλλαγών. Γίνεται αναφορά σε περίπλοκα φωολογικά φαινόμενα συλλαβικής δομής, για συμπλήρωση των ορθογραφικών κανόνων τονισμού. (Τα παραδείγματα δίνονται εδώ όπως έχουν δημοσιευτεί στις Οδηγίες, αρ. 3):

λίγ' απ' όλα^[7], μήτ' εγώ - φέρ' το, άσ' τον - μου 'φερε, τα 'δειξε, μου 'πε - πια, ποιος.

Τόσο ο γραφέας όσο και ο αναγνώστης είναι υποχρεωμένοι να διακόψουν τον ειρμό των σκέψεών-τους, γιαν' αποφασίσουν ποιά απο τις παραπάνω μυστηριώδεις καταστάσεις ισχύει κάθε φορά· και μάλιστα, όταν στις επίσημες οδηγίες πιστοποιείται παρανόηση αυτών των όρων (Οδηγίες, αρ. 4):

«Συνίζηση είναι η προφορά δύο φωνηέντων σε μια συλλαβή, π.χ. για, γεια, γιος πια, νιος...».

Εδώ πρόκειται για τυπική περίπτωση σύγχυσης ανάμεσα σε προφορά και ορθογραφία, που στη συγκεκριμένη περίπτωση οφείλεται σε σύγχυση συγχρονικής και ιστορικής ανάλυσης. Στα παραπάνω παραδείγματα που συνοδεύουν τις επίσημες οδηγίες του «Μονοτονικού» δέν έχουμε βέβαια «δύο φωνήεντα που προφέρονται σε μία συλλαβή» (κάτι τέτοιο θα ήταν **δίφθογγος**, π.χ. *αἶ, εἶ*)· έχουμε τα ουρανικά σύμφωνα, ηχηρό [β] ή άηχο [β], που εξαιτίας της ιστορικής εξέλιξης του φωνολογικού συστήματος της ελληνικής γράφονται με τους **συνδυασμούς γραμμάτων** <γι, γει, ια> αντίστοιχα ύστερ' απο ηχηρό ή άηχο σύμφωνο. Και στη λέξη νιός ο συνδυασμός <νι> πρίν απο φωνήεν δηλώνει το ουρανικό σύμφωνο [β]· δέν υπάρχει η παραμικρή περίπτωση «δύο φωνηέντων».

Επιπλέον πιστοποιείται παραγνώριση του γεγονότος οτι στην «έκθλιψη» και στην «αφαίρεση» πρόκειται για το ίδιο γενικότερο φωνολογικό φαινόμενο, που είναι η αποφυγή της χασμωδίας κατα τη συμφορά λέξεων: κατα τη συνάντηση δύο φωνηέντων είναι δυνατόν να αποβληθεί το ένα και να επικρατήσει το ισχυρότερο, άσχετα άν ανήκει στην πρώτη ή στη δεύτερη λέξη: το άκουσα > τάκουσα, το είδα >τόδα, μου έφερε > μούφερε. (Σύγκρινε: με άλλους > μ' άλλους). Οι ορθογραφικοί κανόνες παρουσιάζουν τις δύο περιπτώσεις σάν άσχετες μεταξύ-τους. Λογικότερη θα ήταν η γραφή με οξεία στην πρώτη λέξη: τᾱ'κουσα, τῶδα, και ακόμη πιό λογική η γραφή σε μία ενότητα αλλά με προσθήκη του συμβόλου ' (μπορεί να ονομαστεί: κορωνίδα, απόστροφος, ψιλή ή όπως αλλιώς θέλουμε): τᾱ'κουσα, τῶδα. Το 1981 όμως είχε ακουστεί και η απίθανη επιφύλαξη, πως η κορωνίδα είναι «καθαρευουσιάνικο» σύμβολο, άρα απορριπτέα.

Αλλά και αντίστροφα, η «αποκοπή», ένα ιδιόρρυθμο μορφοφωνολογικό φαινόμενο, οπου ένα (φυσικά άτονο) φωνήεν αποβάλλεται όχι πλάϊ σε άλλο φωνήεν αλλά ανάμεσα σε σύμφωνα (δές και σημ. 6), εξισώνεται με τα αντίθετά-του, την «έκθλιψη» και την «αφαίρεση».

3.2.2 Χρήση του τονικού σημαδιού για δήλωση συντακτικῶν σχέσεων

Το τονικό σημάδι ανέλαβε και άλλη λειτουργία: χρησιμοποιήθηκε αντί για την παυλίτσα, για δήλωση συντακτικῶν σχέσεων. Νομίζω πως αυτός ο παραλογισμός έρχεται δεύτερος σε βαρύτητα, ύστερα απο τον παραλογισμό της σύνδεσης του τονικού σημαδιού με τον αριθμό των συλλαβών. Και εδώ διαπιστώνεται στις οδηγίες ελλιπής κατανόηση των γλωσσικῶν

φαινομένων, απο το γεγονός της αποσύνδεσης των προκλιτικών απο τις εγκλιτικές λέξεις.

Σύμφωνα με το «μονοτονικό», γράφεται οξεία στους άτονους («αδύνατους», κλιτικούς) τύπους των προσωπικών αντωνυμιών, για να δηλωθεί πως τύποι όπως: μου σου μας της..., αν βρεθούν ανάμεσα σε όνομα και ρήμα, ανήκουν στο ρήμα που βρίσκεται δεξιά-τους, άρα είναι προσωπικές και όχι κτητικές αντωνυμίες. Η απόφαση για τη γραφή ή όχι της οξείας στηρίζεται σε περίπλοκους συνδυαστικούς συλλογισμούς.

Δηλαδή: ο φίλος μας είπε (πρόκειται για δικό-μας φίλο), ο φίλος μάς είπε (πρόκειται για κάποιο φίλο που μας είπε), ο φίλος μας μας είπε (πρόκειται για δικό-μας φίλο που είπε σε 'μάς): στην τελευταία περίπτωση υποτίθεται πως η ύπαρξη των δύο μας θα ξεδιαλύνει τα πράγματα, άρα μπορεί να γίνει «τυπογραφική οικονομία» (;) και να μη γραφτεί οξεία. Δεν είναι σαφές, αν πρέπει να γίνει «τυπογραφική οικονομία» και σε περιπτώσεις «έγκλισης τόνου», όπου ο γρίφος θα μπορούσε να λυθεί μόνο με βάση συνδυαστικούς συλλογισμούς: ο άνθρωπός μας είπε - ο άνθρωπος μας (μάς) είπε(;).

Η παλιά πρόταση για γραφή παυλίτσας, αν οι παραπάνω τύποι είναι κτητικές αντωνυμίες, και φυσικά η μη γραφή παυλίτσας σε προσωπικές αντωνυμίες, θα αποσαφήνιζε σχεδόν όλες τις συντακτικές δισημίες αυτού του τύπου.^[8] Όμως η χρήση της παυλίτσας απορρίφθηκε, ίσως επειδή θεωρήθηκε «άσκημη», ίσως και για «τυπογραφική οικονομία».

Κατα τη διατύπωση των ορθογραφικών κανόνων του «μονοτονικού» δεν είχε γίνει κατανοητό, πως εγ-κλιτικά και προ-κλιτικά συνανήκουν στην ευρύτερη συντακτική κατηγορία των κλιτικών. Ακριβώς επειδή συνανήκουν σε ευρύτερη κατηγορία, είναι δυνατό στη γλώσσα-μας οι προσωπικές αντωνυμίες να βρίσκονται είτε πριν απ' το ρήμα σάν προ-κλιτικές, όταν έχουμε οριστική (μου είπες, με είδες), είτε μετά το ρήμα σάν εγ-κλιτικές, όταν έχουμε προστακτική (πές μου, δές με). (Δές και σημ. 5.)

4. Αποτελέσματα της παράλογης χρήσης του τονικού σημαδιού

4.1 Δημιουργία αδικαιολόγητων ομόγραφων:

Διαφορετικές λέξεις γράφονται με τον ίδιο τρόπο. Το γεγονός αυτό συχνά δημιουργεί δισημίες που δεν είναι δυνατό να τις ξεδιαλύνει ο αναγνώστης, ή στην καλύτερη περίπτωση θα τις ξεδιαλύνει ύστερ' απο συνδυαστικούς συλλογισμούς. Έτσι το παιχνίδι του γρίφου θεσμοθετείται σάν προϋπόθεση της ανάγνωσης.

4.1.1 Ελάχιστα ζευγάρια τονισμένων/άτονων λέξεων:

Στη νέα ελληνική γλώσσα υπάρχουν λέξεις κατα τα άλλα όμοιες που διακρίνονται μόνον απο την ύπαρξη ή έλλειψη γλωσσικού τόνου (πιό πάνω, τμήμα 1.1.α). Σύμφωνα με το «μονοτονικό» λίγες μόνον απο αυτές μπορούν να διακριθούν και στη γραφή. (Κατάλογος

όλων των άτονων λέξεων δόθηκε πιά πάνω, στο τμήμα 2.2.2.α.)

1) Με βάση το σημερινό «μονοτονικό» διακρίνονται (λογικά): ή - η, οι· πού (ερωτηματ.) - που (αναφορικό)· πώς (ερωτηματ.) - πως (ειδικό). Η διάκριση όμως γίνεται με την εισαγωγή «ορθογραφικών εξαιρέσεων», αυτού του τυπικού χαρακτηριστικού των παράλογων ορθογραφικών συστημάτων.

2) Με βάση το σημερινό «μονοτονικό» δέ διακρίνονται (παράλογα): γεια, για (προτρεπτικό), για (διαζευκτικό)- για (πρόθεση), για (σύντμηση του γιατι, σπάνιο)· να (δεικτικό) - να (ρηματικό μόριο)· μα (ορκωτικό) - μα (αντιθετικό)· ω, ο (επιφώνημα) - ο (άρθρο)· τι (ερωτηματ.) - τι (αιτιολ., σπάνιο)· παρά (= αντί, αντίθετα) - παρά (= λιγότερο)· κατά (= εναντίον) - κατά (= προς, σύμφωνα με)· γιατί (ερωτηματ.) - γιατί (αιτιολ.)· όπου (αοριστολ. = οπουδήποτε) - όπου (αναφορικό συσχετικό = εκεί που)· ως (χρονικό, τοπικό) - ως (αναφορικό)· 'με, 'μας, 'σας - με, μας, σας («ισχυροί» - «αδύνατοι» τύποι των προσωπικών αντωνυμιών)·

Για τη διάκριση: [ότι] ό,τι (αοριστολ. = οτιδήποτε) - [οτι] ότι (ειδικό = πως) διατηρείται από το παλιό πολυτονικό ένας ακραίος παραλογισμός, η μοναδική περίπτωση γραφής λέξης με κόμμα μέσα-της! Έτσι αναιρείται η ίδια η αρχή της αλφαβητικής γραφής, όπως δημιουργήθηκε από τους αρχαίους Έλληνες, και που στηρίζεται στη δυνατότητα ανασύνδεσης των γραπτών συμβόλων. Με τη χρήση ειδικού συμβόλου για μία και μόνη λέξη πλησιάζουμε προς την αρχή των ιδεογραμμμάτων. Προφανώς το κόμμα μέσα στο αοριστολογικό ό,τι δηλώνει πως σε τούτη την περίπτωση η οξεία αντιστοιχεί σε πραγματικό τόνο και δέ δηλώνει άτονη συλλαβή, όπως στην περίπτωση του ειδικού συνδέσμου ότι.

Μερικά (αλλά μόνο μερικά) από τα παραπάνω ζευγάρια διακρίνονται με βάση επιπλέον ορθογραφικές διαφορές: γεια - για· όμως δέ θα ήταν λογικό να επαφίεται κανείς στην έμμεση μαρτυρία της έτσι κι αλλιώς «αμφίβολης» ορθογραφίας, για να λύνει το συγκεκριμένο γρίφο.

Η μή παραδοχή της ύπαρξης άτονων δισύλλαβων λέξεων οδήγησε και στη γραφή: για να, ακόμη κι όταν πρόκειται όχι για δύο αλλά για μία λέξη. Ίσως αυτό παρέσυρε και την κατάργηση της διάκρισης: γι' αυτό - γιαυτό, που στην πραγματικότητα επίσης είναι άλλοτε μία και άλλοτε δύο λέξεις.

4.1.2 Δημιουργία ασάφειας με το μηχανιστικό «μονοτονικό»

Σε αρκετές περιπτώσεις η αποκρυπτογράφηση δέν είναι δυνατή ούτε με βάση τα συμφραζόμενα.

Μερικά (μόνο μερικά) παραδείγματα σύγχυσης:

αυτό είναι για σας/για 'σας(;), σας το δίνω.
γεια σας, το ποτήρι αυτό για σας.
έστειλε το μήνυμα μέσω του γιου του Πέτρου (=;).
για τον αναγνώστη του σήμερα (=;).
η μαφία διέταξε τη δολοφονία του αδελφού του Φερντινάντο (=;).
για τον θείο του Λέοντα Μελά (=;).
φέρτε τα βρεμένα (=;).
απο πίσω του ρίχνανε (=;).
στάσου, για να σου πω (= ;).
μα δε μπορώ μα το Θεό.
ως εδώ σου μίλησα ως φίλος.
να, κοίτα, να κοιτάς!
να σου πετιέται (=;).
παρά την άμυνα του τερματοφύλακα παρά λίγο να 'μπει γκολ.
κατά την Κατοχή πολέμησε κατά των Γερμανών.
η κατά Κλίντον απόφαση (=;).
για να πληρώσει είχε λεφτά (= ;).
για να συνεχίσω με... (=;).
γλυκό για ξυνό; (=;).
για να μην έρθει, αρρώστησε (=;).
σε φράσεις της γλώσσας X, όπου ο τόνος έχει διακριτική λειτουργία, γράφουν... (= ;).
στις περιοχές της Αττικής, όπου έπιασε φωτιά, θα χριστούν βίλες (=;).
γιατί δε μπορεί; γιατί δε μπορεί; γιατί δε μπορεί! (= ;).
Τα παραδείγματα γράφτηκαν σύμφωνα με το επίσημο μηχανιστικό σύστημα. Σε άλλες περιπτώσεις ο αναγνώστης μπορεί να ξεδιαλύνει το νόημα, αλλά ύστερα απο συνδυαστικούς συλλογισμούς,^[9] σε άλλες περιπτώσεις η δισημία δεν είναι δυνατό να σαφηνιστεί. Αν γραφόταν ο πραγματικός γλωσσικός τόνος, σε συνδυασμό τυχόν με την παυλίτσα, δέ θα υπήρχε πρόβλημα! Για τις ασάφειες δεν ευθύνεται βέβαια η ίδια η γλώσσα, αλλά ο μή λογικός γραπτός συμβολισμός-της.

Ιδιαίτερη δυσκολία, όπως είναι φυσικό, αντιμετωπίζουν οι ξένοι που θέλουν να μάθουν νέα ελληνικά.

4.2 Έλλειψη πρόβλεψης για πιο περίπλοκες περιπτώσεις.

Παρατηρείται οτι στις Οδηγίες αντιμετωπίζονται, άν και σφαλερά, σχετικά προφανείς περιπτώσεις όπως: θά ρθει - θα ρθεί, βρες του την, φα του τα, η παράλογη χρήση του τονικού σημαδιού όμως δεν επέτρεψε την αντιμετώπιση πιο περίπλοκων περιπτώσεων όπως: [náxame] [mífere] ή τους δισύλλαβους τύπους των κλιτικών αντωνυμιών: τονε, τηνε. (Δές και 4.4.)

4.3 Αποσυσχέτιση τύπων της ίδιας λέξης

Τύποι της ίδιας λέξης, που τυχαίνει για φωνολογικούς λόγους να προφερθούν με μία συλλαβή λιγότερη, γράφονται σάν να ήτανε λέξεις διαφορετικές.

Μερικά παραδείγματα κατα το επίσημο «μονοτονικό»:

εμάς - μας/'μάς(;), εσάς - σας/'σας(;), εάν - αν, λένε - λεν, πάνε - παν, νά βγω - να βγω, θάρθει - θα 'ρθει, να ιδώ - να 'δω (ή μήπως: να δω;).

Έτσι επιβαρύνεται ο γραφέας με ασαφείς και άχρηστα περίπλοκους ορθογραφικούς κανόνες, και παράλληλα δυσκολεύεται ο αναγνώστης να αποκρυπτογραφήσει το γραπτό κείμενο.

4.4 Ειδικά στην «έγκλιση» τόνου.

Σχετικά με τη λεγόμενη «έγκλιση» τόνου δέν έγινε κατανοητό πως υπάρχουν γενικά οι κλιτικές λέξεις, και πως ισχύει ο απλός φωνολογικός κανόνας: άν με την προσθήκη εγκλιτικών δημιουργηθεί τονική ενότητα με τόνο πέρα απο την τρίτη συλλαβή απο το τέλος, τότε αναπτύσσεται δεύτερος τόνος δύο συλλαβές μετά τον αρχικό. Ή αλλιώς: άν με την προσθήκη εγκλιτικών δημιουργηθεί τονική ενότητα με τόνο πέρα απο την τρίτη συλλαβή απο το τέλος, τότε αναπτύσσεται δεύτερος τόνος στην προτελευταία συλλαβή της ενότητας. Εφόσον η ανάπτυξη δεύτερου τόνου είναι προβλέψιμη, άν ήτανε να προταθεί σύστημα γραφής ειδικά για χρήση των φωνολόγων, θα μπορούσε να παραλειφθεί η γραφή αυτού του δεύτερου τόνου. Για την ευκολία όμως του κοινού χρήστη, που δέ μπορεί να κάνει φωνολογικούς συλλογισμούς όταν γράφει, είναι φρόνιμο να γράφεται ο δεύτερος τόνος: αλλά εκεί όπου πραγματικά προφέρεται, και όχι σε διαφορετική συλλαβή, όπως συμβαίνει σήμερα και όπως θα φανεί στη συνέχεια.

Στις Οδηγίες, αρ. 5, δέν υπάρχει πρόβλεψη για τη γραφή δυσύλλαβων εγκλιτικών (τονε, τηνε). Απο τα άλλα παραδείγματα όμως συμπεραίνεται πως θα γραφτεί το νικό σημάδι στην πρώτη-τους συλλαβή, έστω κιάν αυτά είναι λέξεις άτονες.

Με το «μονοτονικό» μπορούν να γραφτούν περιπτώσεις όπως: δώσε μου, δωσ' μου (άν και παράλογο), κατάλαβέ με, δώσε μού το.

Δέ μπορούν όμως να γραφτούν περιπτώσεις όπως: δώσε μού τηνε - δώσε τήνε μου - δώσ τηνέ μου, να μην τονε δεις. (Εδώ γραμμένα με λογικό σύστημα: με το ισχύον παράλογο σύστημα: δώσε μου τήνε/δώσε μού τηνε(;)) - δώσε τηνέ(;)) μου/δώσε τήνε μου(;)) - δωσ τήνε(;)) μου, να μην τόνε(;)) δεις.) Και σάν προκλιτικά; τόνε βλέπω, θα τόνε δω (!).

4.5 Μερικά ακόμη παραδείγματα αναντιστοιχίας προφοράς και ορθογραφίας.

Με λογικό σύστημα: απο 'μένα, απο 'σάς, απο 'δώ, κατα 'κεί, απο πρίν, παρα τρίχα, παρα

τρεις, μούφερε (ή τουλάχιστον: μούφερε/μού φερε), νάχαμε(ή τουλάχιστον: νάχαμε/νά χαμε), δέ θα τονε 'δώ, δώσ τηνέ μου, απο 'δώ να μπει κι απο 'κεί να βγει; τί να τους πεις και τί να μην τους πεις!

Με το μηχανιστικό σύστημα: από μένα, από σας, από δω, κατά κει, από πριν, παρά τρίχα, παρά τρεις, μου φερε, να χαμε, δε θα τότε 'δω, δως τηνε μου, από δω να μπει κι από κει να βγει; τι να τους πεις και τι να μην τους πεις!

4.6 Ασάφεια στην απόδοση δάνειων που αποτελούνται απο συνδυασμό δύο λέξεων.

Αρκετά δάνεια απο τα αγγλικά και τα γαλλικά, στις δανείστριες γλώσσες αποτελούνται απο δύο μονοσύλλαβες λέξεις ή απο μία μονοσύλλαβη και μία δισύλλαβη. Η μορφή και η προφορά τέτοιων λέξεων στα ελληνικά κυμαίνεται. Γραφές όπως: πικ νικ, φέρι μποτ, χάπι εντ σύμφωνα με την επίσημη ορθογραφία δέν επιτρέπουν να μαντέψουμε άν ο γραφέας εννοεί: πικ νικ/πικ νίκ/πικ νικ, φέρι μποτ/φέρι μπότ/φερι μπότ, χάπι εντ/χάπι έντ.

4.7 Αναπάρκεια του «μονοτονικού» για ειδικές χρήσεις.

Εκτός απο τη γενικότερη ανεπάρκεια που παρουσιάζει το σημερινό μηχανιστικό «μονοτονικό» σύστημα, δέν επιτρέπει τη γραφή και ειδικών περιπτώσεων: 1) Δέν μπορεί ν' αποδοθεί με ακρίβεια κάποιο διαφοροποιημένο ιδιόλεκτο. (Κάτι που θα χρειαζότανε, π.χ. σε μιά κωμωδία). Αλλά και γενικότερα δέν μπορεί να αποδοθεί πάντοτε ο προφορικός λόγος. 2) Δέν μπορούν ν' αποδοθούν τύποι άλλων διαλέκτων. (Κάτι που θα χρειαζότανε, π.χ. για επιστημονική παρουσίαση· η χρήση των διεθνών φωνητικών συμβόλων δέν είναι πάντα εύκολη.): να μασε δώσει - να μάσε δώσει (;) 'να μας δώσει' (η προφορά είναι: [nasmasedósi], δηλ. μόνον ένας τόνος.) 3) Δέν μπορούν ν' αποδοθούν παλιότεροι ή λόγιας προέλευσης τύποι, τόσο μονοσύλλαβοι όσο και δισύλλαβοι: εις - εις, διά, επί. Είναι χαρακτηριστικό οτι στο ίδιο το Μεσαιωνικό λεξικό του Ε. Κριαρά (1977: 328-332), γραμμένο με «μονοτονικό», αναιρούνται οι ορθογραφικοί κανόνες και το λήμμα εις 'ένας' γράφεται με τονικό σημάδι (μιά κουκίδα), προφανώς για διάκριση απο την πρόθεση εις, που βέβαια δέν έχει λεξικό τόνο. 4) Δέν μπορεί ν' αποδοθεί πάντα με σαφήνεια το ποιητικό μέτρο, προπ παντός σε παλιότερα ποιητικά κείμενα, όπως τα έργα της Κρητικής σχολής^[10] Παραποίηση του μέτρου όμως μπορεί να υπάρξει και σε πιό πρόσφατα ποιήματα. Παραδείγματα απο την Ασάλευτη ζωή του Παλαμά. (Τα παίρνω απο τη Grammaire του Louis Rousset):

κι εγώ ημουν, σά νά ηταν (σά νάηταν), στον κόσμο δέν είναι άλλη, και μού ειπες (μούειπες) να καθήσω.

Πώς θα αποδοθούν αυτά με το σημερινό «μονοτονικό»;

4.8 Στη γραφή αρχαίων ελληνικών

Σε εφημερίδες και περιοδικά, που δέ διαθέτουν ή δέ χρησιμοποιούν πολυτονικό ορθογραφικό σύστημα, αποσπάσματα της αρχαίας γραμματείας παρουσιάζονται με τρόπο τραγελαφικό και επιπλέον γίνονται ακατανόητα. Αυτό συμβαίνει, επειδή στα αρχαία ελληνικά υπάρχουν περισσότερες τονισμένες μονοσύλλαβες λέξεις, και επιπλέον είναι πολύ πιο δύσκολο για το σημερινό αναγνώστη να συμπεράνει από τα συμφραζόμενα σε μία παλιά γλώσσα, καθώς μάλιστα τα αρχαία αποσπάσματα δίνονται συνήθως χωρίς συμφραζόμενα. Η γραφή των αρχαίων ελληνικών με οξεία αντί για βαρεία ή περισπωμένη θα ενοχλούσε ίσως κάποιους σχολαστικούς, θα ευκόλυνε όμως τους αναγνώστες στην κατανόηση του νοήματος.

5. Συμπέρασμα για το σημερινό «μονοτονικό»

Όστε το τονικό σημάδι (η «οξεία») άλλοτε δηλώνει γλωσσικό τόνο, άλλοτε δηλώνει έλλειψη γλωσσικού τόνου, άλλοτε μετράει αριθμό συλλαβών, άλλοτε δηλώνει μορφολογικές εναλλαγές, άλλοτε δηλώνει συντακτικές σχέσεις. Προφανώς μόνον η πρώτη λειτουργία είναι λογική. Και αντίστροφα η έλλειψη τονικού σημαδιού άλλοτε δηλώνει πραγματικά άτονη συλλαβή (λογικά), άλλοτε όμως δηλώνει τονισμένη συλλαβή (παράλογα· δές το δεύτερο μέρος της Κατακλείδας).

Τα αποτελέσματα είναι: 1) Διαστρέβλωση των γλωσσικών δεδομένων (πιο πάνω, τμήματα 3.2.1, 3.2.2, 4.1.1, 4.1.2, 4.2, 4.4, 4.7). 2) Ανεπάρκεια στη δήλωση ποικίλων εκφράσεων (τμήματα 4.1.2, 4.2, 4.5, 4.6, 4.7). 3) Υπερβολική επιβάρυνση του γραφέα (τμήματα 3.2.1, 3.2.2, 4.3). 4) Ασάφειες για τον αναγνώστη (τμήματα 3.2.2, 4.1.1, 4.1.2, 4.3). Δηλαδή ο γραφέας πρέπει να σταματάει κάθε τόσο τον ειρμό των σκέψεών-του, για να αποφασίσει τι είδους περίπλοκο φωνολογικό φαινόμενο παρουσιάζεται, ή κατα πόσο θα ήταν πιθανή κάποια συντακτική δισημία· και αυτό, όταν στις ίδιες τις οδηγίες του «Μονοτονικού» διαπιστώνεται παρανόηση αυτών των φαινομένων. Αλλά και ο αναγνώστης από τη μεριά-του πρέπει να σταματάει την παρακολούθηση του ειρμού του κειμένου, για να συμπεράνει με βάση περίπλοκους συλλογισμούς για ποιά λέξη ή ποιές λέξεις πρόκειται κάθε φορά· και σε μερικές περιπτώσεις να μὴν μπορεί να το πετύχει.

Με την καθιέρωση του λεγόμενου «μονοτονικού» έγινε μία επιμέρους ορθογραφική μεταρρύθμιση. Έχω γράψει αλλού, γιατί οι ορθογραφικές μεταρρυθμίσεις είναι εξαιρετικά δύσκολη και επικίνδυνη υπόθεση (Πετρούνιας 1984: 239-272). Είναι λοιπόν κρίμα, στις σπάνιες περιπτώσεις όπου επιχειρείται ορθογραφική μεταρρύθμιση, αυτή να μὴν είναι όσο λογική θα έπρεπε.

6. Ατυχείς δικαιολογήσεις του παράλογου συμβολισμού.

Η μηχανιστικότητα κατά την καθιέρωση του ισχύοντος μονοτονικού προβλήθηκε με την ιδέα πως κάτι μηχανιστικό θα είναι πιο εύκολο «για το παιδί». Όμως η μικρή παιδαγωγική πείρα πολλών από 'μάς μας διδάσκει πως τα παιδιά καταλαβαίνουν και μαθαίνουν πιο εύκολα κάτι λογικό παρά κάτι παράλογο. (Δες και 7.3.)

Επίσης η απαγόρευση γραφής τονικού σημαδιού σε μονοσύλλαβες λέξεις δικαιολογήθηκε ενμέρει ως «τυπογραφική οικονομία». Νομίζω πως ένα τέτοιο επιχείρημα προκειμένου για βασικά θέματα ορθογραφίας δεν αξίζει σοβαρή αντιμετώπιση. Άλλωστε με την επέκταση σήμερα, παρά τους επίσημους κανόνες, της γραφής της οξείας και σε τύπους του οριστικού άρθρου (δες στο τμήμα 7.2), αναιρείται και ποσοτικά το επιχείρημα της τυπογραφικής οικονομίας. Σχεδόν όλα τα προβλήματα συντακτικής δισημίας (όμοια φωνολογική μορφή προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών, όμοια μορφή τύπων του άρθρου και κτητικών αντωνυμιών) θα λύνονταν με την παλιά πρόταση να γράφεται παυλίτσα πριν από τις κτητικές αντωνυμίες, και φυσικά να μη γράφεται στις προσωπικές και στα άρθρα.

7. Η σημερινή πρακτική

7.1 Λογικές παραβιάσεις του ορθογραφικού συστήματος

Οι περισσότεροι ιδιώτες, αλλά συχνά και σοβαρά έντυπα παραβαίνουν τους ορθογραφικούς κανόνες τονισμού. Συχνή είναι η γραφή με οξεία του ερωτηματ. τί, του δεικτικού νά, του υποθετικού άν, του χρονικού-τοπικού ώς, καθώς και άλλων μονοσύλλαβων που έχουν πραγματικό λεξικό τόνο. Συχνά διαβάζουμε: τά κουσα (ή: τά 'κουσα) κτλ. Όμως δε συνηθίζεται ακόμα η γραφή άτονων δισύλλαβων χωρίς τονικό σημάδι (αιτιολογικό γιατί κτλ.), ακριβώς εκεί δηλαδή όπου η δυνατότητα σύγχυσης είναι μεγαλύτερη. Ούτε και είναι δυνατό να σκέφτεται ο γραφέας, άν τυχόν κάποια λέξη έχει υποστεί «έκθλιψη» ή οτιδήποτε άλλο μυστηριώδες φαινόμενο. Ωστε διαβάζουμε: παρά θιν' αλός. (Κατά την επίσημη ορθογραφία: παρά θιν' αλός. Με λογική ορθογραφία: παρα θιν' αλός.)

Αντίστροφα, παρά τις ορθογραφικές επιταγές, σπάνια γράφονται οι προσωπικές αντωνυμίες με οξεία. Η παραβίαση είναι κατανοητή, όμως η μη χρήση της παυλίτσας στην περίπτωση των κτητικών αντωνυμιών, όπως θα καθόριζε μία λογική ορθογραφία, δημιουργεί δισημίες: το παιδί μας είπε· η αναγκαστικά απλή περιγραφή μας συσκοτίζει.

Αναγκαστικά έχει πάψει να γίνεται διάκριση στη γραφή ανάμεσα σε: μία - μια, δύο - δυο, και γράφεται μόνον ο δεύτερος τύπος. (Όμως δε λέμε: η ώρα είναι μιά [m̄ a!], η ώρα είναι δυό [ð̄ o!].)

7.2 Παράλογες παραβιάσεις του ορθογραφικού συστήματος

Καθώς όμοια φωνολογική μορφή με τις αντωνυμίες έχουν και πολλοί τύποι του οριστικού άρθρου, μερικοί επιτείνουν τον ορθογραφικό παραλογισμό γράφοντας οξεία και στο

άρθρο, αν αυτό βρίσκεται στη γενική: μεσολάβησε η σύλληψη συναδέλφου του/τού νεαρού, έστειλε το μήνυμα μέσω του γιου του/τού Πέτρου, η ιδέα του/τού ότι..., ο φίλος του/τού Κλίντον. (Συχνή περίπτωση με ξένα ονόματα που μένουν άκλιτα.)

Δηλαδή ο παραλογισμός της χρήσης τονικού σημαδιού σαν αντιπαράθεση ανάμεσα σε κτητική και προσωπική αντωνυμία επεκτείνεται απο μερικούς με τον παραλογισμό της χρήσης-του και για αντιπαράθεση μεταξύ κτητικής αντωνυμίας και άρθρου στη γενική. Ενός κακού προκειμένου...

Και εδώ η παυλίτσα πρίν απο τα κτητικά θα έλυνε το πρόβλημα.^[11] Δέν είναι εύκολο να αποφανθεί κανείς, αν οι παραπανίσιες οξειές είναι αισθητικά «πιό όμορφες» απο μερικές παυλίτσες· σίγουρα όμως το επιχείρημα της τυπογραφικής οικονομίας έχει πιά ακυρωθεί.

Τελευταία έχει αρχίσει να παρουσιάζεται μία ακόμη βλαβερή συνήθεια: Διάφορα σοβαρά έντυπα δέ γράφουν τονικό σημάδι σε λέξεις με τονισμένο αρχικό κεφαλαίο φωνήεν. Το πρόβλημα ίσως ξεκίνησε απο τους παλιότερους κειμενογράφους, που δέν είχαν τέτοια δυνατότητα. Οι σημερινοί κειμενογράφοι όμως έχουν τη σχετική δυνατότητα, έτσι ώστε η κακή αυτή συνήθεια δέ δικαιολογείται πιά. Ίσως παραμένει για «λόγους αισθητικής»(!) Όμως οι παραλογισμοί του επίσημου «μονοτονικού» πρέπει να συνέβαλαν στη δημιουργία της κακής συνήθειας, αφού απαιτούσαν, για παράδειγμα, το τονισμένο υποθετικό αν να γράφεται χωρίς τονικό σημάδι σε αρχή πρότασης, οπου φυσικά γράφεται με κεφαλαίο Α. Το πρόβλημα γίνεται ιδιαίτερα οξύ με διάφορα δάνεια, δηλαδή λέξεις που, τουλάχιστον όταν πρωτομπαίνουν στη γλώσσα, δέν είναι γνωστές σε όλους. Έτσι, απο τη γραφή Ιντερνετ θα πρέπει ο αναγνώστης να συμπεράνει «δι' αποκλεισμού», πως αφού δέ βλέπει οξεία στις άλλες δύο συλλαβές, άρα θα τονίζεται η πρώτη· γιατί υπάρχει και ο (σπανιότερος) τύπος Ιντερνέτ. Έτσι εισάγεται και λιγάκι «ατονικό» σύστημα στη γραφή, και οι επαγγελματίες γραφείς εφευρίσκουν υποπεριπτώσεις που δυσκολεύουν τη ζωή των λοιπών ανθρώπων.^[12]

Γενικά δέν έχει γίνει ακόμη κατανοητό, πως η περιορισμένη τάξη των επαγγελματιών γραφέων και αναγνωστών, που δέν έχουν πολλές άλλες απασχολήσεις στο βίο-τους, άρχισε να εξαφανίζεται κιόλας απο το τέλος του μεσαίωνα και την εφεύρεση της τυπογραφίας.

7.3 Πρακτικά επακόλουθα.

Προβλέψεις που είχα κάνει το 1981^[13] με βάση τη θεωρητική ανάλυση επαληθεύτηκαν με βάση πειραματική εργασία. Απο έρευνα που έκαναν δύο ερευνήτριες του Ψυχολογικού τμήματος του Α.Π.Θ., οι Α. Παπαζήση και Μ. Μάνιου-Βακάλη (1985), βγαίνει το συμπέρασμα, πως μαθητές του γυμνασίου, καθώς δυσκολεύονται να κυριαρχήσουν περίπλοκους και παράλογους ορθογραφικούς κανόνες στη γραφή της οξείας, αναγκάζονται να αλλάζουν τη φυσιολογική-τους έκφραση, για το φόβο των ανορθογραφιών. Ίσως οι παιδαγωγοί θα θεωρούσαν αυτή την εξέλιξη σαν την πιο βλαβερή συνέπεια των παράλογων ορθογραφικών κανόνων.

Απο προφορικές συζητήσεις έχω διαπιστώσει πως το ίδιο συμβαίνει και με ενήλικους μορφωμένους. Αναπληρωτής καθηγητής της Φιλοσοφικής: «αποφεύγω να το γράψω, και γράφω κάτι άλλο».

Παλιότερα, η εφαρμογή της ορθογραφίας ήταν ουσιαστικά στη δικαιοδοσία των τυπογράφων. Σήμερα όμως, με την υποχρέωση των επιστημόνων να παραδίδουν κείμενο στοχευοποιημένο σε κομπιούτερ, βρίσκονται και πολλοί μορφωμένοι αντιμετώπι με τέτοια άχρηστα και παράλογα διλήμματα.

Σήμερα σχεδόν όλος ο πληθυσμός είναι υποχρεωμένος να γράφει έστω και λίγο, αλλά πολύ περισσότερο να διαβάζει και να καταλαβαίνει με ευκολία το γραπτό μήνυμα. Η εξυπηρέτηση του αναγνώστη παραγνωρίστηκε τελείως κατα τη διαμόρφωση των ορθογραφικών κανόνων του «μονοτονικού». Δυστυχώς μερικοί μορφωμένοι, που οι ίδιοι ασχολούνται επαγγελματικά με το γράψιμο και το διάβασμα, δυσκολεύονται να συνειδητοποιήσουν αυτή την κοινωνική ανάγκη, και βρίσκουν ικανοποίηση στη δημιουργία περιπλοκότητας.

Κατακλείδα. Σύγκριση λογικού και μηχανιστικού μονοτονικού.

Στην Κατακλείδα γίνεται σύγκριση των κανόνων ενός λογικού μονοτονικού συστήματος και του σημερινού μηχανιστικού «μονοτονικού», και δίνονται παραδείγματα εφαρμογής αυτών των κανόνων. Το σύστημα που θεωρώ λογικό το εφαρμόζω ο ίδιος στα δημοσιεύματά μου απο το 1980 (δές και Πετρούνιας 1981). Νομίζω πως το λογικό σύστημα είναι λογικό ακριβώς επειδή αντιστοιχεί στα γλωσσικά δεδομένα, ενώ το μη λογικό μηχανιστικό σύστημα δέν είναι λογικό επειδή δέν αντιστοιχεί σ' αυτά.

Σύμφωνα με το λογικό μονοτονικό σύστημα υπάρχει η εξής αντιστοιχία:

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ	ΓΛΩΣΣΑ	Παραδείγματα:
A) Γραφή τονικού σημαδούλα	αδούλα	λέω, λέν, λένε· γή, φώς, ~~φώσα~~ , ~~μάκ~~ , ~~φώσ~~ , ~~φάσ~~ ! (ερωτηματ.)
B) Έλλειψη τονικού σημαδούλα	άτονη	γιατι, τι (αιτιολ.)· όπου (αναφορ.)· απο, κατα (= προς,

Προφανώς και οι δύο περιπτώσεις (A) & (B) είναι λογικές. Η ευκολία ενός λογικού ορθογραφικού συστήματος έγκειται στο οτι αντιστοιχεί στη λογική της ίδιας της γλώσσας.

Σύμφωνα με το ισχύον μηχανιστικό σύστημα υπάρχει η εξής αντιστοιχία:

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ	ΓΛΩΣΣΑ	Παραδείγματα:
A) Γραφή τονικού σημαδούλα	αδούλα	λέω, λένε, ζούνε· φώτα· γιατί (ερωτηματ.)· όπου (αορι
2) συλλαβή άτονη	γιατί (αιτιολ.)· όπου (αναφορ.)· από· κατά (= προς, σύμφωναμε)· μού, σου, τι	
B) Έλλειψη τονικού σημαδούλα	άτονη	για (πρόθεση)· τι (αιτιολ.)· με, μου, σου, της, μας, σας,
2) συλλαβή τονισμένη	λεν, ζουν·	γη, φως, γκολ, ματς· αχ! ουφ! να! ναι· δε(ν), μη(ν)· τι (ερωτηματ.)·

Προφανώς οι περιπτώσεις (A'1) και (B'1) είναι λογικές, οι περιπτώσεις (A'2) και (B'2) είναι

παράλογες.

Τα πραγματικά γλωσσικά δεδομένα αντιπροσωπεύονται απο τις γραφές με το λογικό σύστημα, και όχι απο τις γραφές με το μηχανιστικό (αυτό που ισχύει σήμερα). Δηλαδή, η λογική που υπάρχει στην ίδια τη γλώσσα διαστρεβλώνεται απο την ορθογραφία.

Βιβλιογραφικές αναφορές.

1. Κριαράς, Ε. 1977: Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας. Τόμος Ε': λήμματα εις - εις (σσ. 328-332).
2. Οδηγίες: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων. Οδηγίες για την εφαρμογή του μονοτονικού συστήματος στα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης. Αθήνα 1982. (Συνοδευτικές του Προεδρικού Διατάγματος 297/1982, ΦΕΚ 52, Τ. Α' της 29.4.1982.) Οι οδηγίες έχουν περιληφτεί και στη σχολική Γραμματική.
3. Παπαζήση, Α./ Μάνιου-Βακάλη Μ. 1985: «Εφαρμογή των κανόνων του μονοτονικού απο τους μαθητές της Α' και Β' τάξης γυμνασίου στο γραπτό λόγο» Φιλολογος 9,39,1985,119-143.
4. Πετρούνιας, Ε. «Για ένα λογικό μονοτονικό». Εφημερίδα Θεσσαλονίκη. 21, 22, 23/1/1981.
5. Πετρούνιας, Ευάγγελος. Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική (αντιπαραθετική) ανάλυση. Θεσσαλονίκη 1984. Κεφ. 16B (σσ. 566-583): «Ορθογραφικός συμβολισμός του τόνου».
6. Πετρούνιας, Ευάγγελος. Ανακοίνωση: «Το τονικό σύστημα της νέας ελληνικής και ο ορθογραφικός συμβολισμός του τόνου». Cinquième congrès international des néo-hellénistes des universités francophones. Γενεύη 1986.
7. Petrounias, E. "Portmanteau and Contracted Morphemes in Modern Greek: sto, apto, ράφτο, ράφτε." Υπο έκδοση στα Πρακτικά του τρίτου διεθνούς συνεδρίου ελληνικής γλωσσολογίας. Αθήνα 1997.
8. Roussel, L. 1919: Grammaire descriptive du roméique littéraire. Bibliothèque des écoles françaises d'Athènes et de Rome 122. De Boccart, Paris.
9. Τριανταφυλλίδης, Μανόλης et al. 1978: Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής). ΟΕΣΒ, Αθήνα. (Ανατύπωση με διορθώσεις: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1978).

¹ Το κείμενο είναι γραμμένο με το «λογικό μονοτονικό σύστημα» που υποστηρίζω, εκτός από τα παραδείγματα εφαρμογής του επίσημου σημερινού «μονοτονικού».

² Τριανταφυλλίδης 1941: 188-189. Όμως ένα απο τα παραδείγματα που δίνονται εκεί, αυτό με τις λέξεις πάρα - παρα, είναι σφαιρό, γιατί η δεύτερη λέξη στην πραγματικότητα είναι άτονη. Ίσως οι συγγραφείς της Γραμματικής παρασύρθηκαν απο τη βαρεία που γραφόταν με το «πολυτονικό» στη δεύτερη λέξη, και που στη συγκεκριμένη περίπτωση ή δέ δηλώνει τίποτε ή δηλώνει έλλειψη πραγματικού τόνου.

³ Η αντίρρηση πως τα παιδιά διαβάζουν τα «συννεφάκια» στα κόμικς, που είναι γραμμένα με κεφαλαία χωρίς τόνους, δέν παίρνει υπόψη το γεγονός οτι τα παιδιά έχουν κιόλας εξασκηθεί στην ανάγνωση, και προπαντός οτι στα κόμικς το λεξιλόγιο περιορίζεται σε λίγες γνωστές και συνήθως κοινές λέξεις, ενώ το νόημα βγαίνει έτσι κι αλλιώς απο τα «συμφραζόμενα» των εικόνων.

⁴ Στα νέα ελληνικά, οι κανόνες για την αποκρυπτογράφηση των συνδυασμών φωνηέντων και συμφώνων είναι βέβαια εξαιρετικά περίπλοκοι, όμως, με μία εξαίρεση (συνδυασμός συμφωνικού γράμματος - γραφικού συμβόλου του i- φωνηεντικού γράμματος: π.χ. άδεια - άδεια), η αποκρυπτογράφηση είναι μονοσήμαντη. Η αποκρυπτογράφηση του τονικού σημαδιού, εκτός που είναι εξαιρετικά περίπλοκη, δέν είναι πάντα μονοσήμαντη: δές στο τμήμα 4.

⁵ Η πρόθεση δια είναι δυνατόν σε αργή ομιλία, με αρκετή προσπάθεια, να προφερθεί δισύλλαβη, οπότε σύμφωνα με τους επίσημους ορθογραφικούς κανόνες θα γραφτεί με οξεία, παρόλο που είναι άτονη. Καθώς όμως συνήθως προφέρεται μονοσύλλαβα, είτε με ημίφωνο είτε πιό συχνά με σύμφωνο: [ð̣ a], θα πρέπει κανονικά να γραφτεί χωρίς οξεία! (Δές το σχετικό «κανόνα» πιό κάτω στο τμήμα 3.2.1.)

⁶ Δέν έγινε κατανοητή η ύπαρξη άτονων δισύλλαβων λέξεων. Η παρανόηση αυτή ίσως εδράζεται στην έλλειψη σχετικής αναφοράς στη Γραμματική του Τριανταφυλλίδη. Όταν συντασσόταν αυτό το έργο, βρισκόταν στην ανάπτυξη-της η φωνολογική Σχολή της Πράγας, που ενδιαφερόταν βασικά για τις αντιθέσεις μέσα σ' ένα γλωσσικό σύστημα. Επομένως και αναφορικά με τον τόνο ενδιέφερε μόνον η αντίθεση τονισμένης και άτονης ή άτονων συλλαβών μέσα στην ίδια λέξη. Ούτε είχε γίνει κατανοητή η ευρύτερη κατηγορία των κλιτικών, με αποτέλεσμα τα εγ-κλιτικά να χωρίζονται απο τα προ-κλιτικά. Καλό θα ήτανε να συνειδητοποιήσουμε πως η Γραμματική του Τριανταφυλλίδη, όσο κιάν αποτελεί σταθμό για τη νεοελληνική γλωσσολογία, είναι περισσότερο απο μισόν αιώνα παλιά.

Στη σχολική πράξη στην Ελλάδα, καθώς δέν έχει γίνει κατανοητή η ύπαρξη της ευρύτερης κατηγορίας των κλιτικών, επικρατεί ακόμη η εντύπωση πως οι εγκλιτικές λέξεις έχουν τόνο που «τον χάνουν» σε κάποιες περιπτώσεις! Στην πραγματικότητα αναπτύσσεται δεύτερος τόνος: δές στο τμήμα 4.4. Οι αντωνυμίες π.χ. με τονε... δέν έχουν τόνο, δηλαδή είναι κλιτικά, είτε βρίσκονται πριν (προ-κλιτικά) είτε μετά το ρήμα (εγ-κλιτικά): με βλέπεις, δές με, τονε βλέπω, δές τονε.

⁷ Η σύντμηση της πρόθεσης απο σε απ' είναι καθαρή περίπτωση έκθλιψης. Στις Οδηγίες ο τύπος απ' είναι γραμμένος χωρίς οξεία, παρόλο που στο ίδιο τμήμα 3 υπάρχει η επιταγή, λέξεις που έχουν υποστεί έκθλιψη να γράφονται με τονικό σημάδι.

Στην πραγματικότητα, η πρόθεση απο είναι άτονη δισύλλαβη λέξη, άσχετα με το πώς την γράφουν είτε με το πολυτονικό είτε με το μονοτονικό. Αναντίρρητη απόδειξη είναι το

γεγονός ότι μπορεί να υποστεί και αποκοπή, δηλαδή να χάσει το τελικό-της φωνήεν πριν από λέξη που αρχίζει με σύμφωνο: απ' το σπίτι (αντί: απο το σπίτι), γιατί δέ θα ήτανε βέβαια δυνατό ένα τονισμένο φωνήεν να αποβληθεί ανάμεσα σε δύο σύμφωνα. Σύγκρινε και την περίπτωση της αντίθετης πρόθεσης σε: στο σπίτι. (Δές Petrounias, υπο έκδοση.)

⁸ Νομίζω πως η αρχή αυτή υιοθετήθηκε και από τον Ι. Θ. Κακριδή.

⁹ Παράδειγμα μεγαλύτερης πρότασης από εφημερίδα: «Γιατί στην Ελλάδα, ο κυβερνητικός πυρήνας που έχει το πάνω χέρι προωθεί τώρα σε οικονομία και κόμμα ένα παράδειγμα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, το οποίο ουδεμία έχει σχέση με τις κρατικίστικες παραδόσεις του κόμματος;» Γιατί να υποχρεώνεται ο αναγνώστης να κάνει ανάλυση τέτοιων μεγαλύτερων προτάσεων, συνδυάζοντας και τα συμφραζόμενα, προκειμένου να καταλάβει ένα απλό νόημα; Γιατί το «μονοτονικό» δεν είναι αρκετά λογικό; (δηλ., γι' αυτό το λόγο;)

¹⁰ Κατά την παρουσίαση της ανακοίνωσης στη Γενεύη (Πετρούνιας 1986), ξένη νεοελληνίστρια, που ασχολούνταν με έκδοση της Βοσκοπούλας, μου δήλωσε πως επιτέλους κατανοεί, γιατί το κείμενο που ετοίμαζε, και που προσπαθούσε να εκδώσει σύμφωνα με τους κανόνες του επίσημου «μονοτονικού», δεν έδινε την εντύπωση έμμετρου λογοτεχνικού έργου.

¹¹ Πολύ σπάνια περίπτωση είναι μία πιθανή σύγχυση ανάμεσα στην αντωνυμία σε αιτιατική και στο άρθρο στην ίδια πτώση ή με ομόηχη πρόθεση ύστερα από προστακτική: κάνε τον έξυπνο, πιάστε τους ζωντανούς, ειδοποιείστε με γραπτά. Η χρήση της παυλίτσας θα μπορούσε να επεκταθεί σε τέτοιες περιπτώσεις πιθανής σύγχυσης

¹² Αν κατάλαβα σωστά τις εξηγήσεις που μου έδωσε ο συνάδελφος κ. Φ. Καργόπουλος του Φιλοσοφικού-Παιδαγωγικού Τμήματος του Α.Π.Θ., ο αναγνώστης μπορεί να εφαρμόσει στατιστική επαγωγή (statistical ή enumerative induction), για να προσέξει σαν κανόνα το ότι άλλοι γράφουν οξεία σε τέτοιες περιπτώσεις και άλλοι όχι. Το συμπέρασμα-του δέ θα είναι βέβαιο. Μπορεί επίσης να εφαρμόσει απαγωγή (abduction), ή «συμπερασμό προς την καλύτερη εξήγηση», για να συμπεράνει, και πάλι χωρίς βεβαιότητα, πως η έλλειψη οξείας από τις δύο άλλες συλλαβές που είναι γραμμένες με μικρά γράμματα ίσως δηλώνει ύπαρξη τόνου στην πρώτη.

Στην πράξη αυτά σημαίνουν, πως αν ο αναγνώστης ανήκει σε κοινωνικά στρώματα όπου στον προφορικό λόγο χρησιμοποιούνται συχνά τέτοια δάνεια, αλλά και ελληνικής καταγωγής σπάνιες λέξεις, θα ξέρει κιόλας πού τονίζονται, και θα αδιαφορήσει για τον τρόπο γραφής-τους. Αν αντίθετα ανήκει στα «κατώτερα στρώματα» (the lower classes), που δέ διακρίνονται για ιδιαίτερη γλωσσομάθεια, δέ θα μπορεί να μαντέψει. (Μέλος της γαλλικής ακαδημίας το 17ο αιώνα είχε ισχυριστεί, πως η περίπλοκη ορθογραφία είναι χρήσιμη για να διακρίνει τους έξυπνους από τους κουτούς· μόνο που δεν ξέρουμε αν αυτή η γνώση ήταν το μοναδικό κριτήριο ευφυΐας που δεχόταν.)

¹³ Λίγο πρίν οριστικοποιηθούν οι κανόνες του «μονοτονικού», η εφημερίδα Θεσσαλονίκη δημοσίευσε μία σειρά άρθρων σχετικά με το θέμα. Σ' αυτή την καμπάνια πήραν μέρος διάφορα μέλη της επιτροπής μονοτονικού. Ζητήθηκε και από 'μένα να εκφράσω τις επιφυλάξεις-μου για την προτεινόμενη μεταρρύθμιση, πράγμα που έκανα σε τρεις συνέχειες. (Δές στις βιβλιογραφικές αναφορές.) Στη δημοσίευση αυτών των επιφυλάξεων δέν υπήρξε απάντηση.